

Dôstojnosť, smrť a roboty alebo ohrozujú smrtiace autonómne zbraňové systémy ľudskú dôstojnosť?

Ivan Koniar

Katolícka univerzita v Ružomberku, Slovenská republika
ivan.koniar@ku.sk

Abstract:

Dignity, Death and Robots or Do Lethal Autonomous Weapon Systems Threaten Human Dignity?

One of the reasons given in calls for a ban on autonomous weapons systems is that they pose a threat to human dignity. Their opponents argue that autonomous weapons are inherently problematic and that death at the hands of “killer robots” is undignified for a human being, which is sufficient reason to ban their use. The author argues that autonomous weapon systems do not necessarily threaten human dignity in a fundamentally different way than many legal weapons do, that their problematic nature in terms of human dignity depends on how they are used, and that human empathy should be valued on the battlefield but not required at all costs. The text, however, does not aspire to provide a defense of autonomous weapons; rather, it seeks to show that some of the concerns over these weapons might be unfounded.

Keywords: autonomous weapon systems, human dignity, “killer robots,” war, just war theory

DOI: <https://doi.org/10.46854/fc.2024.2r.295>

Úvod

Smrtiace autonómne zbraňové systémy, ktoré ich kritici označujú ako „roboti zabijáci“, majú pomerne zlú povesť. V súčasnosti sa vynakladá sústredené úsilie na zákaz ich vývoja, výroby a používania. Od roku 2013 prebieha kampaň za zastavenie zabijáckych robotov, ktorú tvorí koalícia viac ako 200 mimovládnych organizácií zo 67 krajín.¹ V roku 2015 bol zverejnený otvorený

---

1 Pozri <http://www.stopkillerrobots.org>; [cit. 2. 5. 2024].

list, v ktorom sa požaduje zákaz autonómnych zbraní mimo zmysluplnej ľudskej kontroly a ktorý zatiaľ podpísalo 4 667 výskumníkov v oblasti umelej inteligencie a robotiky a viac ako 26 000 ďalších osôb.² O autonómnych zbraňových systémoch sa diskutuje aj na pôde OSN. Zástupcovia zmluvných štátov *Dohovoru o konvenčných zbraniach* sa od roku 2014 každoročne k tejto téme stretávajú. V roku 2016 bola pri OSN zriadená skupina vládnych expertov s cieľom identifikovať a definovať smrtiace autonómne zbraňové systémy.³ V roku 2022 výzvu na zákaz týchto zbraní podporovalo 30 štátov.⁴ Tieto snahy o zákaz autonómnych zbraní považujú pokrok v robotike a umelej inteligencii za zlom, ktorý dáva vzniknúť novej paradigme vedenia vojny a zároveň vyvoláva závažné právne, politické a morálne problémy.

Na podporu zákazu autonómnych zbraní existuje viacero dôvodov. Mnohí volajú po komplexnom zákaze týchto zbraní z dôvodu obáv o ľudskú dôstojnosť. Namietajú, že autonómne zbrane sú inherentne problematické a princípy ľudskej dôstojnosti budú porušené, keď autonómna zbraň pripraví človeka o život. Roboty, počítače, umelá inteligencia alebo algoritmy by vo vojnových konfliktoch nemali robiť rozhodnutia o živote a smrti ľudských bytostí. Koncept ľudskej dôstojnosti taktiež spája diskusiu o autonómnych zbraniach s rámcom ľudských práv a požiadavkami Medzinárodného humanitárneho práva.⁵ Argumentácia založená na ľudskej dôstojnosti má popredné miesto v súčasnom etickom a právnom diskurze a dôstojnosť bola označená za archimedovský bod širokej diskusie o autonómnych zbraňových systémoch.⁶

Cieľom tohto textu je kriticky preskúmať argumentáciu založenú na ľudskej dôstojnosti a ukázať, že autonómne zbraňové systémy nemusia nutne ohrozovať ľudskú dôstojnosť zásadne iným spôsobom, ako ju ohrozujú mnohé legálne zbrane, že ich problematickosť z hľadiska ľudskej dôstojnosti závisí od toho, akým spôsobom sa použijú, a že ľudskú empatiu treba na bojisku oceniť, ale nie za každú cenu vyžadovať. Text však nemá ambíciu poskytnúť obhajobu autonómnych zbraní, ale skôr ukázať, že niektoré obavy ohľadom týchto zbraní môžu byť neopodstatnené.

2 Pozri <https://futureoflife.org/fli-open-letters/>; [cit. 2. 5. 2024].

3 Doterajšie zistenia a odporúčania sú obsiahnuté v dokumentoch dostupných na: <https://meetings.unoda.org/meeting/29752>; [cit. 2. 5. 2024].

4 Pozri <https://www.pgaction.org/declaration-support-treaty-prohibition-faw.html>; [cit. 2. 5. 2024].

5 Napríklad pojem dôstojnosti sa odvoláva na preambulu a čl. 1 *Všeobecnej deklarácie ľudských práv*; preambulu a čl. 1 *Charty základných práv Európskej únie*; a preambulu *Charty Organizácie Spojených národov. Ženevské dohovory* čl. 3 kategoricky zakazujú činy, ktoré predstavujú urážku osobnej dôstojnosti. Pozri <https://www.ohchr.org>; [cit. 2. 5. 2024]. <https://www.eur-lex.europa.eu>; [cit. 2. 5. 2024]. <https://www.slov-lex.sk>; [cit. 2. 5. 2024].

6 Amoroso, D. – Sauer, F. – Sharkey, N. – Suchman, L. – Tamburrini, G., *Autonomy in Weapon Systems: The Military Application of Artificial Intelligence as a Litmus Test for Germany's New Foreign and Security Policy*. *Heinrich Böll Stiftung Publication Series on Democracy*, Henrich Böll Foundation, Vol. 49, 2018, s. 17. Dostupné na: <https://www.boell.de>; [cit. 2. 5. 2024].

V prvej časti objasním, čo sa v súčasnosti rozumie pod termínom „autonómne zbraňové systémy“. Následne predstavím argumentáciu odporcov autonómnych zbraní a tri dôvody, pre ktoré sú tieto zbrane považované za nezlučiteľné s ľudskou dôstojnosťou. V poslednej časti kriticky zhodnotím jednotlivé dôvody a pokúsím sa vysvetliť, prečo autonómne zbrane nemusia byť nutne hrozbou pre ľudskú dôstojnosť.

Čo je to autonómny zbraňový systém?

Napriek rozsiahlej diskusii o autonómnych zbraňových systémoch stále nepanuje zhoda na tom, čo kvalifikuje zbraňový systém ako autonómny. Mnohí prispievatelia do diskusie, či už sú to štáty, organizácie alebo výrobcovia, majú vlastný záujem na definovaní autonómie, a definovať zbraňový systém, ktorý môže byť zakázaný alebo obmedzený, je teda vždy pomerne problematické.⁷

Autonómia je viacvýznamový a kontextovo relatívny pojem. V tomto prípade ju možno chápať ako schopnosť aktéra vykonávať úlohu nezávisle od vonkajšej kontroly – ľudského zásahu.⁸ Na tomto porozumení je založený v súčasnosti prevládajúci prístup pri definovaní autonómnych zbraňových systémov. Viaceré vplyvné zainteresované strany diskusie definujú autonómne zbrane ako zbrane, ktoré sú po aktivácii schopné vybrať a zasiahnuť ciele bez ďalšieho zásahu ľudského operátora.⁹

Táto formulácia ústredných vlastností autonómnych zbraní má podporu najsilnejšej a technologicky najvyspelejšej vojenskej mocnosti sveta, najvýznamnejšej medzinárodnej humanitárnej organizácie a globálneho koordinátora koalície mimovládnych organizácií, ktorá sa zasadzuje za zákaz autonómnych zbraní v rámci hnutia *Campaign to Stop Killer Robots*.¹⁰ Táto definícia sa sústreďuje na kritické funkcie systému. To znamená na výber alebo identifikáciu cieľa a samotné použitie sily.¹¹ Zameriava sa na tie funkcie stroja, ktoré predstavujú hlavný zdroj etických a právnych obáv a ktoré sa

7 Ekelhof, M. A. C., Complications of a Common Language: Why it is so Hard to Talk about Autonomous Weapons. *Journal of Conflict and Security Law*, 22, 2017, No. 2, s. 316–319.

8 Scharre, P. – Horowitz, M. C., *An Introduction to Autonomy in Weapon Systems*. Working Paper, Center for New American Security 2015, s. 5. Dostupné na: <https://www.cnas.org>; [cit. 2. 5. 2024].

9 US Department of Defense, *Directive 3000.09 on Autonomy in Weapons Systems*. 2012, s. 1. Dostupné na: <https://www.esd.whs.mil>; [cit. 2. 5. 2024].

10 International Committee of the Red Cross, *Report of the ICRC Expert Meeting on Autonomous Weapon Systems: Technical, Military, Legal and Humanitarian Aspects*. Geneva, 26.–28. March 2014, s. 1. Dostupné na: <https://www.icrc.org>; [cit. 2. 5. 2024]. Human Rights Watch, *Shaking the Foundations: The Human Rights Implications of Killer Robots*. Report, 2014, s. 1. Dostupné na: <https://www.hrw.org>; [cit. 2. 5. 2024].

11 Definícia sa napríklad nevenuje takým funkciám, ako sú autonómna navigácia, štart, pristátie a pod.

týkajú nahradenia ľudského rozhodovania pri vykonávaní morálne citlivých činností. Táto definícia tiež chápe autonómiu pomerne úzko a zbraňový systém sa považuje za autonómny, len ak je schopný – po aktivácii – vybrať a zasiahnuť cieľ bez intervencie človeka.

V tomto zmysle nie sú autonómne zbrane vecou budúcnosti, pretože táto definícia zrejme zahŕňa množstvo v súčasnosti existujúcich zbraňových systémov. Pozemné míny sa používajú už stáročia a aspoň v hrubom zmysle si protitanková mína po aktivácii sama vyberá a zasahuje cieľ. Existujú však aj oveľa sofistikovanejšie autonómne zbraňové systémy, ktoré spĺňajú danú definíciu. Systém blízkej protivzdušnej obrany *Phalanx*, používaný od osemdesiatych rokov 20. storočia námornými silami viacerých krajín, má štyri režimy fungovania. Od toho, kde ľudský operátor kontroluje rozhodnutia týkajúce sa použitia smrtiacej sily, až po taký, ktorý predpokladá, že posádka je nespôsobilá konať, a preto umožňuje systému použiť silu samostatne.¹² *Brimstone* je útočná strela vzduch-zem, ktorá funguje buď ako munícia typu „vystreľ a zabudni“ (*fire-and-forget*), alebo ako laserom navádzaná strela. V režime „vystreľ a zabudni“ je *Brimstone* vybavený údajmi o zameriavaní vrátane údajov, ktoré slúžia na vymedzenie oblasti, v rámci ktorej sa majú vyhľadávať, vybrať a zasiahnuť obrnené vozidlá nepriateľa bez potreby ďalšieho zásahu ľudskej obsluhy.¹³ Systém *Super aEgis II* je stacionárna robotická platforma určená na sledovanie demilitarizovanej zóny medzi Severnou a Južnou Kóreou. Systém možno prevádzkovať buď v režime bez dozoru, alebo s dozorom. V režime bez dozoru *Super aEgis II* identifikuje a sleduje ľudských narušiteľov v demilitarizovanej zóne a rozhoduje o tom, či na nich strieľať alebo nie, bez akéhokolvek ďalšieho zásahu ľudskej obsluhy.¹⁴ Dron *IAI Harpy NG* patriaci do skupiny tzv. vyčkávajúcej munície (*loitering munition*), je schopný prelietavať nad určenými oblasťami až deväť hodín a hľadať nepriateľské zdroje radarového signálu bez toho, aby po aktivácii musel zasiahnuť ľudský operátor. *IAI Harpy NG* síce dokáže rozpoznať radar, ale nedokáže posúdiť prostredie alebo zistiť prítomnosť civilistov.¹⁵

Je potrebné poznamenať, že neexistuje jednota v tom, či autonómne zbraňové systémy v súčasnosti existujú, a časť autorov to odmieta. Je pre to niekoľko dôvodov. Predovšetkým sú to nejasnosti ohľadom definovania auto-

12 Crootof, R., War Torts: Accountability for Autonomous Weapons. *University of Pennsylvania Law Review*, 164, 2016, No. 6, s. 1367.

13 Amoroso, D. – Tamburrini, G., The Ethical and Legal Case Against Autonomy in Weapons Systems. *Global Jurist*, 17, 2017, No. 3, s. 3.

14 Tamtiež, s. 4.

15 Boulanin, V. – Verbruggen M., *Mapping the Development of Autonomy in Weapon Systems*. Stockholm International Peace Research Institute, Report, 2017, s. 74. Dostupné na: <https://www.sipri.org>; [cit. 2. 5. 2024].

nómie a chápania, čo autonómia strojov znamená. Viacerí autori sa taktiež odvolávajú na rozdiel medzi automatickými a autonómnymi systémami. Niekedy sa výraz „automatický“ používa na označenie systémov, ktoré majú jednoduché mechanické reakcie na vstupy z prostredia a vykonávajú vopred definované postupy, ktoré reagujú len na to, čo je predvídané človekom, bez schopnosti zohľadňovať zmeny v prostredí. Na druhej strane sa slovo „autonómny“ vyhradzuje pre stroje schopné konať v neznámom prostredí a vykonávať určitý druh samo-usmerňovania či učenia sa, alebo vykazovať emergentné správanie, ktoré nie je priamo predvídateľné z ich programu. Takéto stroje sa dokážu vyrovnáť s odchýlkami vo svojom prostredí a zväžiť rôzne dostupné možnosti konania.¹⁶

Niektorí autori tak autonómne zbrane kladú do nešpecifikovanej blízkej či vzdialenej budúcnosti a autonómiu spájajú najmä s pokročilými technológiami strojového učenia, ako je hlboké učenie (*deep learning*). Takéto zbrane, ako poznamenáva Robert Sparrow, budú dostatočne zložité, takže aj keď budú fungovať bezchybne, zostáva určitá neistota, na ktoré objekty a/alebo osoby zaútočia a prečo. Rozdiel medzi automatickým a autonómnym fungovaním však vôbec nie je taký jednoznačný.¹⁷ Je to čiastočne preto, že tak automatické, ako aj autonómne systémy môžu mať určitý stupeň nepredvídateľnosti. Hoci rozlišovanie medzi automatickým a autonómnym systémom môže byť konceptuálne zmysluplné, v praxi sa ukázalo, že je ťažké merať a určiť, či systém patrí do prvej alebo druhej kategórie. Okrem toho sú definície a hranice medzi týmito kategóriami sporné aj v rámci diskutujúcej komunity.¹⁸

Môže byť užitočné, že prevládajúca definícia neodkazuje na nejakú neurčitú budúcnosť, v ktorej ešte len budú vyvinuté „skutočne“ autonómne zbrane, ale poukazuje na autonómne činnosti a súvisiace morálne a právne problémy rôznych existujúcich zbraňových systémov. Prílišná inklúzia tejto definície však dáva do jedného koša mechanické pasce, pozemné míny, systémy protivzdušnej obrany, dynamické a statické systémy, „vyčkávaciu muníciu“, ako aj prípadné autonómne zbrane blízkej či vzdialenej budúcnosti.

Ústredný rozdiel medzi autonómnymi zbraňami minulosti, súčasnosti a budúcnosti pravdepodobne spočíva v komplexnosti a sofistikovanosti použitých technológií a závisí od povahy zadaných úloh a prostredia, v kto-

16 Williams, A., Defining Autonomy in Systems: Challenges and Solutions. In: Williams, A. – Scharre, P., (eds.), *Autonomous Systems: Issues for Defence Policymakers*. NATO Communications and Information Agency 2015, s. 31–34. Dostupné na: <https://www.ncia.nato.int/>; [cit. 2. 5. 2024].

17 Sparrow, R., Robots and Respect: Assessing the Case Against Autonomous Weapon Systems. *Ethics and International Affairs*, 30, 2016, No. 1, s. 95.

18 Kritický pohľad: Hayir, N., Defining Weapon Systems with Autonomy: The Critical Functions in Theory and Practice. *Groningen Journal of International Law*, 9, 2022, No. 2, s. 247–249.

rom pôsobia. Súčasné autonómne zbraňové systémy predstavujú kombináciu hardvérových a softvérových komponentov, ktoré sú poháňané pokrokom v robotike, umelej inteligencii a v poslednom období najmä vývojom v oblasti strojového učenia. Z hľadiska architektúry alebo dizajnu autonómnych systémov môže autonómia spočívať v transformácii údajov z prostredia na účelové plány a akcie. Bez ohľadu na stupeň sofistikovanosti systému bude autonómia umožnená integráciou troch základných schopností: vnímania, poznávania a konania.¹⁹

Prostredníctvom kombinácie senzorov dokážu stroje získavať údaje z prostredia, interpretovať ich do termínov stroja a vnímať tak svoje prostredie. Poznávanie predstavuje schopnosť stroja prijímať rozhodnutia a závisí od výpočtového hardvéru systému a naprogramovaných algoritmov. Tieto rozhodnutia sa môžu pohybovať od jednoduchých rozhodovacích stromov až po zložité analýzy, ktoré zahŕňajú mnoho faktorov, ktoré nemusia byť vopred známe. Konanie je široká kategória, ktorá opisuje schopnosť autonómnych systémov vykonávať rozhodnutia, či už fyzickými alebo digitálnymi prostriedkami. Hoci sa autonómne systémy tradične chápu v zmysle jednotlivých fyzických systémov – robotov, môžu mať aj podobu systémov s viacerými jednotkami (roj robotov) alebo softvérových programov (softbotov), pracujúcich v kybernetickom operačnom prostredí.

Na rozdiel od neautonómnych zbraní možno autonómne zbrane na základe ich schopností považovať za umelých aktérov, respektíve autonómia je vlastnosť aktérov.²⁰ Od moderných autonómnych strojov sa očakáva interakcia s prostredím, schopnosť prispôbovať svoje konanie zmeneným podmienkam a robenie rozhodnutí o použití smrtiacej či ničiacej sily. Miera vnímania a interakcie medzi aktérom a prostredím, ako aj rozsah konania závisia od technologickej úrovne systému. Môže tak ísť o pomerne primitívny systém, ktorý interaguje len obmedzeným spôsobom (mína), alebo o viac-menej sofistikovaného robota, ktorý dokáže získavať informácie o svojom prostredí, upravovať svoju trasu, vyhýbať sa nepriateľovi alebo sa pred ním skryť, ako aj aktívne hľadať, identifikovať a napokon aj zaútočiť na svoj cieľ.

19 US Department of Defense, Office of Technical Intelligence, Office of the Assistant Secretary of Defense for Research and Engineering, *Technical Assessment: Autonomy*. Washington, DC, DOD 2015, s. 1. Treba poznamenať, že takzvané „expertné systémy“, ktoré sú založené na aplikácii znalostí ľudských vývojárov a programátorov, nemusia nevyhnutne dosahovať autonómne konanie na základe interakcie s prostredím. Expertné systémy fungujú autonómne na základe uložených znalostí a inferenčných mechanizmov.

20 Autori zvyčajne bez podrobnejšej argumentácie predpokladajú, že automatizované technológie robia rozhodnutia a konajú. Čiastočne kriticky k tomuto predpokladu: Nyholm, S., Attributing Agency to Automated Systems: Reflections on Human–Robot Collaborations and Responsibility-Loci. *Science and Engineering Ethics*, 24, 2018, No. 4, s. 1201–1219.

Mnohí autori a organizácie tvrdia, že autonómne zbraňové systémy alebo „roboti zabijaci“ predstavujú vážnu hrozbu pre ľudstvo a mali by byť zakázané. V tejto súvislosti bolo vznesených viacero obáv a argumentov pre zákaz ich vývoja, výroby a používania. Odporcovia napríklad poukazujú na to, že roboty nedokážu spĺňať požiadavky medzinárodného humanitárneho práva vojnových konfliktov (najmä princípy rozlišovania a proporcionality), že pracujú bez zmysluplnej ľudskej kontroly, že ich konanie môže byť nepredvídateľné a nespoľahlivé, že vytvárajú medzeru v pripísaní zodpovednosti za dôsledky svojho konania alebo že je vo svojej podstate neetické delegovať rozhodnutie o zabíjaní na stroj.²¹ Špecifický deontologický argument proti autonómnym zbraniam je, že tieto zbrane sú hrozbou pre ľudskú dôstojnosť. V nasledujúcej časti bližšie predstavím argumenty pre zákaz autonómných zbraní, ktoré sa odvolávajú na koncept ľudskej dôstojnosti.

Autonómne zbrane ako hrozba pre ľudskú dôstojnosť

Argument proti autonómnym zbraňovým systémom založený na ľudskej dôstojnosti pravdepodobne prvýkrát predložil Peter Asaro vo svojom článku v roku 2012. Uvádza: „V záujme zachovania ľudskej morálky, dôstojnosti, spravodlivosti a práva nemôžeme akceptovať automatizovaný systém, ktorý rozhoduje o vzatí ľudského života.“²² Asaro tvrdí, že medzinárodný zákaz autonómných zbraňových systémov môže byť pevne stanovený na základe zásady, že právomoc rozhodnúť o použití smrtiacej sily nemožno legitímne delegovať na automatizovaný proces, ale musí zostať zodpovednosťou človeka, ktorý má povinnosť prijať uvážené a informované rozhodnutie predtým, ako vezme ľudský život. Zabíjanie bez účasti ľudského rozumu, úsudku a súcitu je teda nemorálne a malo by byť nezákonné.²³

Podľa správy bývalého osobitného spravodajcu OSN Christofa Heynsa pajú všeobecné obavy, že povolenie autonómných zbraní zabíjať ľudí môže znížiť hodnotu samotného života. Človek musí niekde prijať rozhodnutie

21 Pozri napr.: Sharkey, N., Saying “No!”. To Lethal Autonomous Targeting. *Journal of Military Ethics*, 9, 2010, No. 4, s. 369–383; Sharkey, N., Automating Warfare: Lessons Learned from the Drones. *Journal of Law, Information and Science*, 21, 2011, No. 2, s. 140–154; Johnson, M. A. – Axinn, S., The Morality of Autonomous Robots. *Journal of Military Ethics*, 12, 2013, No. 2, s. 129–141; Sparrow, R., Killer Robots. *Journal of Applied Philosophy*, 24, 2007, No. 1, s. 62–77; Roff, H. M., Killing in War: Responsibility, Liability and Lethal Autonomous Robots. In: Allhoff, F. – Evans, N. G. – Henschke, E. (eds.), *Routledge Handbook for Ethics and War: Just War Theory in the 21st Century*. London, Routledge Press 2013, s. 352–364; Sparrow, R., Robots and Respect: Assessing the Case Against Autonomous Weapon Systems, c.d., s. 93–116.

22 Asaro, P., On Banning Autonomous Weapon Systems,... *International Review of the Red Cross*, 94, 2012, No. 886, s. 708.

23 Tamže, s. 689 a s. 708.

o použití smrtiacej sily a v dôsledku toho aj prevziať zodpovednosť za každý stratený život ako súčasť deliberatívneho procesu ľudskej interakcie. Delegovanie tohto procesu ešte viac dehumanizuje ozbrojený konflikt a vylučuje moment zvažovania v tých prípadoch, keď to môže byť možné.²⁴ Aaron Johnson a Sidney Axinn tvrdia, že dať naprogramovanému stroju schopnosť rozhodnúť o zabití človeka znamená vzdať sa koncepcie ľudskej dôstojnosti. Ľudia sú niekedy náhodne zabíjaní strojmi, ale naprogramovanie autonómneho robota na zabitie človeka znamená zaobchádzať s rozumnou bytosťou, ako keby bola len objektom.²⁵

V správach organizácie *Human Rights Watch* sa konštatuje, že plne autonómne zbrane hrozia porušením základných práv na život a nápravu a podkopávajú princíp ľudskej dôstojnosti. Autonómne zbrane by mohli narušiť princíp dôstojnosti, ktorý znamená, že každý človek má svoju hodnotu, ktorá si zaslúži rešpekt. Ako neživé stroje by plne autonómne zbrane nemohli skutočne pochopiť ani hodnotu individuálneho života, ani význam jeho straty. Umožníť im rozhodovať o odňatí života by tak bolo v rozpore s princípom dôstojnosti.²⁶ Ozlem Ulgen píše, že autonómne zbraňové systémy sú v rozpore s viacerými princípmi Kantovho uvažovania o ľudskej dôstojnosti. Ulgen sa domnieva, že použitie takýchto zbraní by devalvovalo ľudstvo tým, že by sa s ľuďmi zaobchádzalo skôr ako s jednorazovými neživými objektmi než s bytosťami s vnútornou hodnotou a schopnosťou racionálneho myslenia.²⁷

Z predchádzajúcich tvrdení je zrejmé, že existuje viacero spôsobov, ktorými môžu autonómne zbrane odporovať ľudskej dôstojnosti. Aké sú teda konkrétne dôvody, pre ktoré možno považovať autonómne zbrane za nezlučiteľné s ľudskou dôstojnosťou? Odpoveď na túto otázku ponúka hneď niekoľko autorov. Dieter Birnbacher v závere svojej práce uvádza tri explicitné dôvody a píše, že autonómne zbrane ako stroje: (i) nedokážu pochopiť hodnotu ľudského života, (ii) nemôžu prevziať zodpovednosť a (iii) nemôžu konať milosrdne.²⁸

Amanda Sharkey, ktorá spracovala širokú skupinu tvrdení o autonómnych zbraniach a ľudskej dôstojnosti, uvádza rozsiahly sumár dôvodov: (a) roboty

24 Heyns, C., *Report of the Special Rapporteur on Extrajudicial, Summary or Arbitrary Executions, A/HRC/23/47*. New York, United Nations 2013, s. 17; s. 20.

25 Johnson, M. A. – Axinn, S., *The Morality of Autonomous Robots*, c.d., s. 134.

26 Human Rights Watch, *Losing Humanity: The Case against Killer Robots*. Report, 2012, s. 3. Dostupné na: <https://www.hrw.org>; [cit. 2. 5. 2024].

27 Ulgen, O., *Human Dignity in an Age of Autonomous Weapons: Are We in Danger of Losing an “Elementary Consideration of Humanity”?* *European Society of International Law Conference Paper Series*, 8, 2017, No. 9, s. 10.

28 Birnbacher, D., *Are Autonomous Weapons Systems a Threat to Human Dignity?* In: Bhuta, N. – Beck, S. – Geiß, R. – Liu, H. Y. – Kreß, C. (eds.), *Autonomous Weapons Systems: Law, Ethics, Policy*. Cambridge, Cambridge University Press 2016, s. 119.

nedokážu pochopiť hodnotu ľudského života, (b) nedokážu nahradiť ľudskú reflexiu, ktorá je nutná pre spravodlivosť, morálku a právo, (c) môžu znížiť rovnosť osôb, lebo sú často využívané iba jednou stranou v konflikte, (d) znižujú povinnosť neubližovať iným, (e) môžu vytvárať nepriateľný psychologický stres a duševnú bolesť, (f) môžu predstavovať riziko pre porušenie práva civilných osôb na minimálnu úroveň kvality života a (g) práva nebyť považovaný za prostriedok na dosiahnutie cieľov iných ľudí.²⁹

Odlíšny prístup navrhujú Daniel Amoroso a Guglielmo Tamburrini, ktorí rozlišujú dva druhy argumentov. Na jednu stranu kladú argumenty zdôrazňujúce povinnosti aktérov vyplývajúce zo zásad ľudskej dôstojnosti, ako je napríklad povinnosť, aby sa akt usmrtenia zakladal na ľudskom úsudku. Na druhú stranu kladú argumenty zamerané na práva osôb, ktoré budú objektom útoku autonómnych zbraní – ako príklad tu uvádzajú právo na to, aby sa s ľuďmi zaobchádzalo ako s úplnými a jedinečnými ľudskými bytosťami.³⁰

V nadväznosti na uvedené prístupy tento text ponúka modifikovanú konceptualizáciu dôvodov na odmietnutie používania autonómnych zbraní. Vychádza z analýzy prác tých odporcov autonómnych zbraní, ktorí sa odvolávajú na ľudskú dôstojnosť. Nejde o vyčerpávajúce či jediné správne vyjadrenie argumentov proti autonómnym zbraniam založených na ľudskej dôstojnosti. Je to skôr jedna z možností, ako kategorizovať a pristupovať k tomuto spôsobu kritiky autonómnych zbraní.

* * *

Prvý dôvod: ide o znevažujúcu smrť. Smrť z rúk strojov znamená, že sa s ľuďmi zaobchádza ako s objektmi. Takéto konanie vystavuje človeka poníženiu, uráža jeho dôstojnosť a vedie k nerovnému zaobchádzaniu s ľudskými bytosťami.

Každá ľudská bytosť má rovnakú, ničím nepodmienujúcu vnútornú hodnotu a z nej vyplývajúci nárok na také zaobchádzanie, ktoré túto hodnotu rešpektuje. Umožniť autonómnym strojom robiť rozhodnutia o živote a smrti ľudských bytostí znamená nerešpektovať túto hodnotu, pretože sa s ľuďmi zaobchádza ako s objektmi, ktoré majú len inštrumentálnu, alebo dokonca žiadnu hodnotu.

Johnson a Axinn tvrdia, že použitie autonómnych zbraní nerešpektuje vnútornú hodnotu ľudských bytostí, pretože by sa s nimi zaobchádzalo ako s obyčajnými objektmi.³¹ Smrť podľa algoritmu, píše Heyns, znamená, že

29 Sharkey, A., Autonomous Weapons Systems, Killer Robots and Human Dignity. *Ethics and Information Technology*, 21, 2019, No. 2, s. 82–83.

30 Amoroso, D. – Tamburrini, G., The Ethical and Legal Case Against Autonomy in Weapons Systems, c.d., s. 8.

31 Johnson, M. A. – Axinn, S., The Morality of Autonomous Robots, c.d., s. 134.

s ľuďmi sa zaobchádza ako so škodcami alebo ako s nepríjemnosťou, ktorej sa treba zbaviť, a nie ako s niekým, kto má prirodzenú dôstojnosť. Ľudský život sa najlepšie chápe ako príbeh – a v príbehoch záleží na konci. Koniec z ruky stroja sa líši od konca z ruky človeka.³² Podľa Ulgena zabitie autonómnymi zbraňami predstavuje moderný ekvivalent Kantových „potupných trestov“, ktoré sú urážkou osobnej dôstojnosti. Odňatému životu sa neprikladá žiadna hodnota a s ľudskou bytosťou sa zaobchádza ako s neživým objektom, ktorý má byť len podrobený likvidácii. Pri absencii zabíjania tvárou v tvár sú obeť v podstate považované za nehodné osobného kontaktu s ľudskými bojujúcimi, čím ide o ponižujúce a znevažujúce zaobchádzanie. Životy tých, ktorí sú cieľom autonómnych zbraní, sú považované za menej cenné ako životy ostatných bojujúcich, a autonómne zbrane tak vytvárajú hierarchiu hodnoty ľudského života.³³

Druhý dôvod: ide o smrť bez úsudku a pochopenia. Stroje, ktoré rozhodujú o zabití ľudských bytostí, nie sú schopné ľudského morálneho úsudku a nechápu hodnotu straty individuálneho ľudského života.

Úcta k ľudskému životu vyžaduje, aby jeho násilnému odňatiu predchádzala morálna úvaha morálnych aktérov, ktorí sú schopní porozumieť dôsledkom svojich činov. Len ľudskí aktéri sú morálnymi aktérmi, pretože len ľudia dokážu robiť správne morálne sudy a porozumieť hodnote ľudského života a významu jeho straty. Autonómne zbrane nie sú morálnymi aktérmi, nedokážu robiť morálne sudy a oceniť hodnotu ľudského života, a teda nemôžu rozhodovať o zabití ľudských bytostí.

Podľa Asara správna morálna aplikácia princípov práva vyžaduje ľudských aktérov, ktorí sú povinní prijať uvážené a informované rozhodnutie predtým, ako vezmú ľudský život. V opačnom prípade by išlo o svojvoľné konanie. „Pravidlá“, ktoré utvárajú ľudský úsudok, však vyžadujú veľkú mieru interpretácie úsudku, aby mohli byť v každej situácii správne uplatnené. To znamená, že správna morálna úvaha nie je niečo, čo možno urobiť sledovaním súboru vopred definovaných krokov počítačového programu.³⁴ Podobne Duncan Purves, Ryan Jenkins a Bradley J. Strawser tvrdia, že ani sofistikovaný robot nie je schopný replikovať ľudské morálne usudzovanie. Ľudský

32 Heyns, C., Autonomous Weapons in Armed Conflict and the Right to a Dignified Life: An African Perspective. *South African Journal on Human Rights*, 33, 2017, No. 1, s. 64.

33 Ulgen, O., Human Dignity in an Age of Autonomous Weapons: Are We in Danger of Losing an “Elementary Consideration of Humanity”?, c.d., s. 6–10.

34 Asaro, P., On Banning Autonomous Weapon Systems, c.d., s. 699–700.

morálny úsudok nie je kodifikovateľný, t. j. nedá sa zachytiť zoznamom pravidiel.³⁵

Autori správ *Human Rights Watch* súhlasia s tým, že autonómne zbrane nemajú ľudské vlastnosti potrebné na dodržiavanie pravidiel Medzinárodného humanitárneho práva. Zároveň dodávajú, že rešpektovanie ľudskej dôstojnosti si vyžaduje uznanie závažnosti rozhodnutia o usmrtení.³⁶ Heyns v tejto súvislosti uvádza, že stroje nechápu dôležitosť života a dôsledky jeho odňatia. Zatiaľ čo niektorým ľuďom táto vlastnosť chýba, stroje ju zo svojej podstaty nikdy nemôžu mať. Väčšina ľudí má vrozený odpor voči zabíjaniu, ktorý je založený na ich chápaní vplyvu straty života. Avšak na rozdiel od ľudí roboty nie sú schopné plne oceniť hodnotu ľudského života a význam jeho straty. Ak aktér zabije bez toho, aby zohľadnil hodnotu života, tak takéto konanie porušuje zásady ľudskej dôstojnosti.³⁷

Tretí dôvod: ide o smrť bez súcitu. Na rozdiel od ľudských aktérov, stroje nedokážu prejsť empatiu a súcit. Z rozhodovania o zabití sa odstraňuje ľudskosť a možnosť konať inak.

V záujme rešpektovania ľudského života a ľudskej dôstojnosti musia aktéri prijať opatrenia na minimalizáciu zabíjania. Empatia ako porozumenie a zdieľanie pocitov druhého podporuje úctu k životu, pretože môže slúžiť ako brzda zabíjania. Pretože ľudia pociťujú empatiu voči jedincom svojho druhu, sú motivovaní správať sa k sebe navzájom ľudsky.³⁸ Schopnosť empatie umožňuje ľudským aktérom zmeniť svoje pôvodné rozhodnutie a prejavíť súcit. Autonómne zbrane nedokážu byť aktérmi, ktorí sú schopní konať súcitne.

Viaceri autori poukazujú na to, že odstránením účasti človeka z rozhodovania o zabití ľudských bytostí nebude takéto rozhodovanie obmedzované ľudskými emóciami a schopnosťou súcitu, ktoré môžu poskytnúť prostriedok na zníženie počtu úmrtí civilistov.³⁹ Na prejavenie súcitu musí

35 Purves, D. – Jenkins, R. – Strawser, B. J., *Autonomous Machines, Moral Judgment, and Acting for the Right Reasons. Ethical Theory and Moral Practice*, 18, 2015, No. 4, s. 855–856.

36 Human Rights Watch, *Heed the Call: A Moral and Legal Imperative to Ban Killer Robots*. Report, 2018, s. 24. Dostupné na: <https://www.hrw.org>; [cit. 2. 5. 2024].

37 Heyns, C., *Autonomous Weapons in Armed Conflict and the Right to a Dignified Life: An African Perspective*, c.d., s. 60.

38 Ľudská dôstojnosť a ľudskosť sú prepojené, avšak odlišné koncepty. Kým ľudská dôstojnosť odkazuje na inherentnú hodnotu každého človeka, ľudskosť skôr na nejaké vlastnosti typické pre ľudí. Za takéto vlastnosti sú považované napr. kreativita, altruizmus, empatia, súcit a iné. Viacerí autori sa však domnievajú, že autonómne zbrane ohrozujú dôstojnosť človeka tým, že niektoré vlastnosti človeka, ako sú súcit a empatia, budú potlačené alebo ich nebude možné prejavíť.

39 Human Rights Watch, *Losing Humanity: The Case against Killer Robots*, c.d., s. 4; s. 38 a inde. Dostupné na: <https://www.hrw.org>; [cit. 2. 5. 2024].

byť aktér schopný prežívať empatiu. Táto emocionálna schopnosť je nutná v situáciách, v ktorých sa rozhoduje o zabití človeka.⁴⁰ Neschopnosť robota cítiť súcitiť a reagovať na utrpenie iných zásadne ovplyvňujú jeho schopnosť správať sa k ľuďom v súlade so zásadami ľudskosti.

Heyns sa domnieva, že autonómne zbrane podkopávajú zakorenené predstavy o svete ako mieste, v ktorom možno nájsť empatiu, milosrdenstvo a nádej.⁴¹ V rozsahu, v akom bude človek vyradený z rozhodovacieho procesu, sú vyradené aj potenciálne obmedzujúce prvky ľudskosti. Použitie autonómnych zbraní znamená, že ľudia nebudú mať žiadnu možnosť, či už márnú alebo nie, apelovať na ľudskosť nepriateľa alebo dúfať, že jeho ľudskosť zohrá nejakú úlohu. Na druhej strane bude len stroj.⁴² Heyns zároveň poznamenáva, že rozhodnutie stroja o živote alebo smrti by sa podľa definície nedalo zrušiť, čo by malo za následok, že ľudský cieľ by nemal žiadnu nádej na zmenu svojho osudu.⁴³ Podobne Alex Leveringhaus píše, že ľudské konanie zahŕňa schopnosť konať inak, a to zapojením sa do alternatívneho konania. Vojaci majú možnosť nestlačiť spúšť, zatiaľ čo stroj, ktorý bol vopred naprogramovaný, túto možnosť nemá.⁴⁴

* * *

V ďalšej časti sa pokúsím kriticky zhodnotiť jednotlivé nastolené problémy a poukázať na slabé stránky a nezrovnalosti vyššie uvedených dôvodov.⁴⁵

40 Human Rights Watch, *Heed the Call: A Moral and Legal Imperative to Ban Killer Robots*, c.d., s. 20. Dostupné na: <https://www.hrw.org/>; [cit. 2. 5. 2024].

41 Heyns, C., *Autonomous Weapons in Armed Conflict and the Right to a Dignified Life: An African Perspective*, c.d., s. 63.

42 Heyns, C., *Human Rights and the Use of Autonomous Weapons Systems (AWS) During Domestic Law Enforcement*. *Human Rights Quarterly*, 38, 2016, No. 2, s. 370.

43 Heyns, C., *Autonomous Weapons in Armed Conflict and the Right to a Dignified Life: An African Perspective*, c.d., s. 67.

44 Leveringhaus, A., *Ethics and Autonomous Weapons*. Oxford, Palgrave Macmillan Ltd. 2016, s. 92.

45 Iné texty, ktoré kriticky reagujú na argumenty proti autonómnym zbraniam, ktoré sú založené na ľudskej dôstojnosti: napr. Birnbacher, D., *Are Autonomous Weapons Systems a Threat to Human Dignity?*, c.d., s. 105–121; Statman, D., *Drones and Robots: On the Changing Practice of Warfare*. In: Lazar, S. – Frowe, H. (eds.), *The Oxford Handbook of Ethics and War*. Oxford Handbooks Online 2015, s. 1–19. Dostupné na: <https://www.academic.oup.com/>; [cit. 2. 5. 2024]; Scharre, P., *Armáda strojov. Autonómne zbrane a budúcnosť vojny*. Prel. B. Nebusová – M. Hyklová. Bratislava, Ikar 2019; Sharkey, A., *Autonomous Weapons Systems, Killer Robots and Human Dignity*, c.d., s. 75–87; Horowitz, M. C., *Ethics and Morality of Robotic Warfare: Assessing the Debate over Autonomous Weapons*. *Dædalus. The Journal of the American Academy of Arts & Sciences*, 145, 2016, No. 4, s. 25–36; Lin, P., *Do Killer Robots Violate Human Rights?* *The Atlantic*, 2015. Dostupné na: <https://www.theatlantic.com/technology/archive/2015/04/do-killer-robots-violate-human-rights/390033/>; [cit. 11. 4. 2024].

Znevažujúca smrť

Podľa niektorých kritikov autonómnych zbraní je zabitie vykonané takýmto strojom prípadom neúčtívého a ponižujúceho spôsobu zabitia, pri ktorom sa s ľuďmi zaobchádza len ako s objektmi. Ľudské bytosti si zaslúžia, aby sa s nimi zaobchádzalo s rešpektom. Zaslúžia si, aby ich v boji nezabil bezduchý stroj. Stroj, ktorý necíti bolesť, ktorý môže byť tak ďaleko, že ho ani nezazrú, a ktorý to urobí tak rýchlo, že ho ani nebudú mať čas prekliat. Podľa Daniela Statmana nás na tom rozrušuje najmä to, že keď zabíja človek, uznáva, hoci paradoxným spôsobom, ľudskú hodnotu svojej obeť. Identifikuje obeť ako ľudskú bytosť, ktorá však predstavuje hrozbu, a na veľmi krátky čas sa, takpovediac, stretnú na tej istej úrovni, čím si vzájomne potvrdia svoju existenciu a prejavia rešpekt. Naproti tomu, keď človeka zabije robot, k takémuto stretnutiu nedochádza, hodnota ľudskej obeť je popretá, respektíve sa jej nedostáva taká úcta, akú si zaslúži. Tento argument je presvedčivejší, keď si zároveň predstavíme fyzicky blízku konfrontáciu, pri ktorej si bojujúci navzájom vidia do tváre a v istom zmysle tak vzájomne uznávajú svoju ľudskú dôstojnosť.⁴⁶

V skutočnosti však väčšina bojových stretov túto vlastnosť už dávno stratila. Delostrelci, tankisti, piloti, operátori riadených striel či posádky bojových lodí a ponoriek už dlho zabíjajú na diaľku a nevidia tváre svojich obeť. Obeť takýchto zbraní nie sú pre bojujúcich o nič menej „bez tváre“ ako obeť robotov. Bežné konvenčné zbrane taktiež poskytujú nepriateľským stranám pomerne vysoký stupeň ochrany a znižujú riziko ich vlastného zabitia. Vytvárajú situácie, v ktorých ich obsluha, vzdialená na kilometre ďaleko nemusí pociťovať strach a nevidí dôsledky svojich činov.

Zdá sa teda, že vlastnosti, ktoré spôsobujú, že autonómne zbrane sa z hľadiska ľudskej dôstojnosti javia ako morálne problematické, môžu byť prítomné aj v konvenčných a v súčasnosti legálne používaných zbraniach. Argumenty proti autonómnym zbraniam by však mali byť dostatočne silné na to, aby vysvetlili, prečo sú takéto zbrane nedôstojné a nemorálne, a to bez toho, aby naznačovali, že aj v súčasnosti legálne zbrane sú rovnako nedôstojné a nemorálne.⁴⁷ Hoci odporcovia autonómnych zbraní po zákaze konvenčných zbraní nevolajú, nazdávam sa, že kritizovať autonómne zbrane za to, že prinášajú znevažujúcu smrť, je zrejme v podstate kritikou vojny, a nie samotných autonómnych zbraní.

Aj keď predstava bájných časov, keď sa bojovníci zblízka rozsekali ako civilizovaní ľudia, naznačuje niečo iné, boj z tváre do tváre je rovnako hroz-

46 Statman, D., *Drones and Robots: On the Changing Practice of Warfare*, c.d., s. 5–6.

47 Tamže, s. 6.

ný ako neosobné zabíjanie na diaľku.⁴⁸ Požiadavka, aby vo vojne dochádzalo len k dôstojnej smrti, sa skôr javí ako ignorovanie brutálnej povahy vojny. Domnievam sa, že na základnej úrovni je vojna definovaná predovšetkým násilnou smrťou a zabíjaním vo veľkom rozsahu. Povedať, že nepriateľ aspoň zomrel dôstojne, v istom zmysle sterilizuje násilnosť boja a nerešpektuje krutú realitu vojnových konfliktov. Zdá sa, že neexistujú dobré dôvody trvať na tom, že smrť rukou stroja by bola nejakým spôsobom menej dôstojná ako rozmanité spôsoby, akými možno zomrieť v modernej vojne.⁴⁹ Ako píše Paul Scharre, z pohľadu vojaka, ktorého na bojisku zabili, je dôstojná smrť nezvyčajnou a takmer bizarnou kritikou autonómnych zbraní. Nie je nič dôstojné na tom, keď vojaka skosí guľomet, roztrhá na kúsky bomba, zaživa zhorí pri výbuchu, utopí sa v potápajúcej sa lodi alebo sa pomaly zadusí pri priestrele hrudníka.⁵⁰ Smrť spôsobená konvenčnými zbraňami nie je o nič dôstojnejšia než smrť spôsobená zbraňami autonómny.

Ak považujeme za prijateľné, že štáty môžu viesť morálne zdôvodnenú vojnu (spravodlivú vojnu), potom zrejme najdôstojnejšia smrť, akú možno v takejto vojne očakávať, je taká, ktorá spôsobuje čo najmenej utrpenia. Smrť, ktorá rýchlo a účinne ukončí život bojujúceho, bez toho, aby mu spôsobila dlhotrvajúcu bolesť a utrpenie. To neobhaja nejaký vysoko efektívny systém masového zabíjania, ale požiadavku bojovať a správať sa tak, aby sa spôsobovala len nutná bolesť a utrpenie.

Smrť bez úsudku a pochopenia

Tento argument tvrdí, že správna morálna úvaha (ohľadom zabitia ľudskej bytosti) vyžaduje ľudský úsudok a porozumenie tomu, k čomu dochádza pri zabíjaní ľudí. Správne uplatnenie morálnych princípov na konkrétnu situáciu sa nedá vykonať nikým iným len ľudskými aktérmi. Vojnové právo a princípy spravodlivej vojny *jus in bello* od aktérov vojny vyžadujú schopnosť morálnej reflexie, ako aj znalosť situácie a prostriedkov, ktoré sú k dispozícii. Na úspešné vykonanie rozkazov, ako aj na samotné prežitie vo vojne je tiež potrebná istá dávka predvídavosti a kreativity. Morálna úvaha však nie je nič, čo možno urobiť bezmyšlienkovitým sledovaním vopred definovaných krokov. Zároveň autonómne zbrane porušujú ľudskú dôstojnosť, pretože ako

48 Scharre, P., *Armáda strojov. Autonómne zbrane a budúcnosť vojny*, c.d., s. 331.

49 Dietrich Birnbacher kladie otázku, prečo by zabitie autonómnou zbraňou malo znamenať rozdiel pre obeť týchto zbraní, ak im aj tak hrozí, že budú zabití, tentokrát však zbraňami s posádkou, akými sú napríklad bombardéry? Pre obeť, ktorých dôstojnosť je nejakými zbraňami ohrozená, je zrejme ľahostajné, či hrozba, ktorej sú vystavené, pochádza zo zbraní s posádkou alebo bez posádky – za predpokladu, že všetky ostatné parametre situácie sú rovnaké. Birnbacher, D., *Are Autonomous Weapons Systems a Threat to Human Dignity?*, c.d., s. 120.

50 Scharre, P., *Armáda strojov. Autonómne zbrane a budúcnosť vojny*, c.d., s. 331.

neživé stroje nechápu hodnotu života, a pritom môžu mať moc rozhodnúť, kedy ho vziať.

Je otázne, či absencia morálnej deliberácie zo strany autonómnych zbraní skutočne robí použitie týchto zbraní nemorálnym. Preto, aby autonómne zbrane spôsobili len primerané škody a vykonali len prípustné zabíjanie, nemusia nutne byť sofistifikovanými morálnymi aktérmi. Namiesto toho stačí, aby išlo o presné a spoľahlivé zbrane, ktoré nasadí svedomitý veliteľ len v situáciách, v ktorých je schopný identifikovať dostatočné podmienky pre morálne prípustné použitie smrtiacej sily.⁵¹ Autonómne zbraňové systémy sú umelí aktéri, ktorí konajú v mene a z vôle svojich ľudských používateľov. O ich naprogramovaní, spustení a použití rozhoduje človek. Ak robot správne vykoná zverenú úlohu alebo naopak akýmkoľvek spôsobom zlyhá, je to preto, že ho tak naprogramovali ľudia.⁵² Stroje neuplatňujú morálne princípy. Môžu vykonávať funkcie, ktoré sú v súlade s morálkou, ale pritom neuplatňujú morálku. Autonómne zbrane (len) realizujú proces, ktorý ľudskí velitelia vopred posúdia ako morálne prípustné použitie smrtiacej sily. Zároveň autonómne zbrane nemusia byť schopné morálneho uvažovania, aby dokázali odolať aspoň niektorým nemorálnym rozkazom. Môžu byť napríklad naprogramované tak, aby nikdy nezaútočili na niečo, čo identifikujú ako dieťa.⁵³

Tu možno namietat, že práve otázka rozlišovania medzi legitímnymi a nelegitímnymi cieľmi je jedným z ústredných problémov autonómnych zbraní. Súčasné technológie nedokážu rozlišovať medzi bojujúcimi a nebojujúcimi. To však niekedy nedokážu ani ľudskí vojaci. Aj ľudia robia chyby a môžu byť zámerne zavedení nepriateľom či v konečnom dôsledku úmyselne nerozlišovať medzi bojujúcimi a civilistami. Neexistuje však dôvod, prečo by sme mali vylúčiť možnosť, že roboty si budú v ohľade rozlišovania počínať rovnako dobre, ba dokonca lepšie ako ľudia.⁵⁴ Ešte nedávno prevládali pochybnosti

51 Burri, S., What is the Moral Problem with Killer Robots? In: Strawser, B. J. – Jenkins, R. – Robillard, M. (eds.), *Who Should Die? The Ethics of Killing in War*. Oxford, Oxford University Press 2017, s. 170.

52 Stroje môžu konať inak, ako ľudia pôvodne zamýšľali, respektíve môže dochádzať k ťažko predvídateľnému a nepochopiteľnému konaniu zo strany strojov, avšak to neznamená, že stroje nekonajú tak, ako sú naprogramované. Výstupové stroje zo svojej povahy nemôžu konať inak, ako sú naprogramované. Výstupy učiacich sa strojov sú taktiež založené na naprogramovaných algoritmoch a dátach, ktoré boli použité na ich tréningovanie. Existuje viacero dôvodov, prečo dochádza k nepredvídateľnému konaniu zo strany strojov. Takéto konanie však nie je nezávislé od definovaných algoritmov a dát.

53 Burri, S., What is the Moral Problem with Killer Robots?, c.d., s. 171.

54 Ronald C. Arkin v správe pre Výskumný úrad americkej armády došiel k záveru, že teoreticky je možné vyrobiť autonómnu zbraň, ktorá by mohla byť v súlade s vojnovými zákonmi. Arkin, R. C., *Governing Lethal Behavior: Embedding Ethics in a Hybrid Deliberative/Reactive Robot Architecture*. 2008, Technical Report GIT_CVU-07-11, 2008. Dostupné na: <https://www.cc.gatech.edu/ai/robot-lab/online-publications/formalizationv35.pdf>; [cit. 11. 4. 2024].

ohľadom toho, že by auto bez vodiča mohlo bezpečne jazdiť v bežnej doprave. Zdalo sa, že množstvo predpokladaných znalostí a subjektívnych úsudkov, ktoré sú spojené s riadením auta, nie je možné preniesť do stroja. Takéto autá však už existujú a jazda v nich bude jedného dňa pravdepodobne bezpečnejšia ako jazda v bežnom aute. Nie je teda dôvod vylúčiť, že sa podarí preložiť do počítačového jazyka signály, ktoré ľuďom pomáhajú rozlišovať medzi bojujúcimi a nebojujúcimi.⁵⁵ Navyše: na rozdiel od ľudských vojakov autonómne zbrane konajú len podľa svojich pokynov a nedokážu sa rozhodnúť, že poruší zadaný morálny rozkaz.

Stroje, samozrejme, nedokážu pochopiť hodnotu ľudského života. Stroje totiž nedokážu chápať takmer nič. Nemajú správne či nesprávne dôvody pre to, čo robia, oni nemajú vôbec žiadne dôvody, tak ako im rozumieme my. Všetko, čomu počítače „rozumejú“, sú informácie v podobe jednotiek a núl. Keď však aktér nie je typom aktéra, ktorý má schopnosť konať na základe dôvodov, otázka správnych dôvodov by zrejme nemala vôbec vzniknúť.⁵⁶ Patrick Lin v tejto súvislosti píše, že ak autonómnym zbraniam chýba schopnosť morálneho úsudku a pochopenia hodnoty ľudského života, nemá veľký zmysel pripisovať im ľudský štandard založený na tejto schopnosti. V tomto zmysle teda zrejme nejde ani tak o technologické zlyhanie, ako skôr o chybu kategórie.⁵⁷ Nikto nepožaduje, aby navádzaná strela alebo torpédo pochopili a uznali hodnotu života svojich obetí predtým, ako zasiahnu cieľ. Napriek tomu ide o legálne zbrane. Tieto zbrane jednoducho nemajú schopnosť morálnej reflexie, a preto na nej netrváme. Rovnako by sme to nemali vyžadovať ani od autonómných zbraní.⁵⁸

Smrť bez súcitu

Pre mnohých ľudí je niečo znepokojujúce na myšlienke, že sa ocitnú tvárou v tvár nepriateľovi, o ktorom vedia, že necíti. Oveľa radšej by boli konfrontovaní s nepriateľom, ktorý je schopný konať na základe nejakých dôvodov. Napríklad preto, že existuje nádej, že takýto nepriateľ namiesto toho, aby stlačil spúšť, prejaví milosrdenstvo. Aj v ponurej realite vojny sú prítomné prejavy ľudskosti, empatie a súcitu s nepriateľmi. Michael Walzer vo svojej

55 Statman, D., *Drones and Robots: On the Changing Practice of Warfare*, c.d., s. 9.

56 Susanne Burriová v tejto súvislosti poznamenáva, že ak koná aktér, ktorý nemá schopnosť konať na základe dôvodov, potom označiť toto konanie za morálne nedostatočné, pretože nebolo vykonané zo správnych dôvodov, sa zdá analogické s nazvaním bicykla nedostatočným vozidlom, pretože nejazdí na štyroch kolesách. Burri, S., *What is the Moral Problem with Killer Robots?*, c.d., s. 174.

57 Lin, P., *Do Killer Robots Violate Human Rights?*, c.d.

58 Tamže.

slávnej knihe *Just and Unjust Wars* uvádza viaceré príklady takéhoto správania, ktoré boli znepriatelení vojaci schopní prejavit'.⁵⁹ Na druhej strane, robotické zbrane konajú len tak, ako sú naprogramované. Necítia nechut vykonať rozkaz, a keď zabijú svoj cieľ, nepociťujú nič, žiadnu ľútosť, žiadny súcit.

Súcit však nie je jedinou emóciou prítomnou vo vojne a mali by sme sa mať na pozore pred akoukoľvek idealizáciou vojen. Historická skúsenosť poskytuje množstvo príkladov vojnových praktík, ktoré z hľadiska súčasného chápania ľudskej dôstojnosti boli jasnými prípadmi vojnových zločinov.⁶⁰ Počet civilných obetí vo vojnách dvadsiateho storočia taktiež vrhá tieň pochybnosti na brzdiacu silu ľudského súcitu a ľudskosti. V skutočnosti sú prejavy empatie vo vojnách len veľmi zriedkavé. Len máloktorý vojak sa zamýšľa nad morálnou hodnotou svojich protivníkov ako ľudských jedincov s vlastnými nádejami, túžbami a obavami. Naopak, mnohí vojaci sú rasisti a šovinisti, mnohí konajú z nenávisti, hnevu a túžby po pomste. Zdá sa, že toto sú oveľa účinnejšie emócie než súcit s nepriateľmi.

Podľa Susanne Burriovej zástancovia argumentu ľudskej dôstojnosti v podstate predpokladajú, že existuje jediný morálne správny spôsob zabíjania,⁶¹ čo v tomto kontexte znamená zabitie, ktoré (predpokladajme, že v spravodlivej vojne) vykonajú zodpovední, empatickí bojovníci, cítiaci plnú váhu svojich rozhodnutí. Tento spôsob zároveň znamená, že je nutné za každých okolností nasadiť ľudských vojakov, aby sa s nepriateľmi v boji tvárou tvár pozabíjali týmto dôstojným spôsobom.

Z pohľadu teórie spravodlivej vojny, či už v jej Walzerovej ortodoxnej formulácii, ako aj v revizionistickej interpretácii Jeffa McMahana, je takýto predpoklad sporný.⁶² Walzer, ktorého vyššie spomenutá kniha určila podobu toho, čo dnes označujeme ako ortodoxná teória spravodlivej vojny, sa v jednej z kapitol venuje problému vojenskej nutnosti. Vojenská nutnosť sa vzťahuje na zásadu, že akcie, ktoré armáda v priebehu vojny podnikne, musia byť nutné pre úspešné vedenie vojnového úsilia a primerané hrozbe, ktorú predstavuje nepriateľ. V kontexte debaty o povinnosti veliteľov ponoriek poskytnúť pomoc námorníkom obchodného loďstva nepriateľa, ktorým ponorka práve torpédovala ich plavidlo, Walzer uvádza, že vojaci nemusia riskovať svoje životy kvôli bojujúcim na strane nepriateľa. Dôvodom je, že ako oni, tak aj

59 Walzer ponúka niektoré z týchto prípadov, pričom vychádza zo spomienok veteránov, ktorí opisujú ťažkosti pri strelbe zo zbraní na nepriateľských vojakov, ktorí vyzerajú smiešne, ktorí sa kúpu, držia si nohavice, keď bežia pozdĺž zákopu, vyžívajú sa na slinku alebo fajčia cigaretu. Walzer, M., *Spravodlivé a nespravodlivé války. Morálni argumentace s historickými příklady*. Přel. J. Odehnalová. Praha, Academia 2019, s. 241–247.

60 Birnbacher, D., *Are Autonomous Weapons Systems a Threat to Human Dignity?*, c.d., s. 121.

61 Burri, S., *What is the Moral Problem with Killer Robots?*, c.d., s. 180.

62 McMahan, J., *Killing in War*. Oxford, Oxford University Press 2009.

ich nepriatelia sa vystavujú nátlaku vojny.⁶³ Podľa Walzera bojujúci na oboch stranách predstavujú vzájomnú hrozbu. Bez ohľadu na to, na ktorej strane konfliktu stoja, majú rovnaké právo brániť sa proti tým, ktorí ich ohrozujú. Posádka ponorky, ktorá vypláva na hladinu pomôcť preživším útoku, ohrozuje svoje životy, keďže odhalí svoju polohu a stáva sa tak zraniteľnou voči napadnutiu zo vzduchu. Pre veliteľa ponorky úspešný útok na nepriateľa ešte nemusí znamenať aj koniec bitky a dôvod riskovať životy svojej posádky.⁶⁴

Na rozdiel od zástancov ortodoxnej teórie spravodlivej vojny sa revizionisti domnievajú, že v prípade vojny platia tie isté morálne princípy, ktoré platia aj v prípade sebaobrany v bežnom živote. Poukazujú na to, že oprávnená sebaobrana medzi jednotlivcami vytvára morálne nerovný vzťah medzi agresorom a obeťou útoku. Obeť nezdôvodnenej agresie má právo brániť sa, naopak útočník, ktorý nemal právo ohroziť svoju obeť, nemá ani právo brániť sa voči reakcii obeť svojej agresie. Ak tento princíp aplikujeme na vojnu, mali by sme akceptovať, že existuje rozdiel v morálnom postavení brániacich sa a tých, ktorí na nich neoprávnene zaútočili.⁶⁵ Tí prví bojujú za spravodlivú vec v spravodlivej vojne a nemalo by im byť ubližované. Tí druhí bojujú za nespravodlivú vec v nespravodlivej vojne, a preto im možno ublížiť. Z tohto dôvodu možno predpokladať, že morálne správny a dôstojný spôsob zabíjania v spravodlivej vojne je taký, ktorý znižuje riziko ublíženia pre bojujúcich na spravodlivej strane konfliktu. Argument, ktorý hovorí, že aj v pekle vojny by mal existovať prvok ľudskosti, by teda mal vysvetliť, prečo by prítomnosť emócií mala mať prednosť pred bezpečnosťou spravodlivých bojovníkov.⁶⁶

Strata či nedostatok empatie nemusí nutne spôsobiť, že použitie autonómnych zbraní je vo svojej podstate nemorálne a nedôstojné. Súciť a prejavy ľudskosti by sme mali na bojisku oceniť, ale nie nutne vyžadovať. Platí to najmä vtedy, ak sa tým výrazne zvyšuje riziko pre bojujúcich v spravodlivej vojne.

Záver

Autonómne zbrane vyvolávajú rôzne obavy. Niektoré z týchto obáv sú opodstatnené, iné však menej. V texte som polemizoval s tým typom obáv, ktorý hovorí, že autonómne zbrane ako také sú nezlučiteľné s konceptom ľudskej dôstojnosti, a preto by mali byť zakázané. Snažil som sa analyzovať tri rôzne podoby tohto tvrdenia a ukázať, že tieto obavy sú neopodstatnené.

63 Walzer, M., *Spravodlivé a nespravodlivé války. Morální argumentace s historickými příklady*, c.d., s. 260. Plavidlá obchodného loďstva prevážajúce zásoby a výzbroj sú považované za legítimný vojenský cieľ, a tak aj posádky týchto plavidiel strácajú status nebojujúcich.

64 Tamže, s. 258–259.

65 McMahan, J., *Killing in War*, c.d., s. 6–15 a inde.

66 Burri, S., *What is the Moral Problem with Killer Robots?*, c.d., s. 181.

Morálne problematické aspekty autonómnych zbraňových systémov sa neobmedzujú len na ne. Všetky vlastnosti, pre ktoré sa autonómne zbrane javia ako problematické z hľadiska ľudskej dôstojnosti, môžu byť prítomné aj v konvenčných a bežne používaných zbraniach. Vo vojnách ľudia často zomierajú nedôstojnou smrťou. Autonómne zbrane tento stav nezhoršujú.

Autonómny zbraňový systém, ktorý v spravodlivej vojne zaútočí na legítimný vojenský cieľ po tom, ako ľudský veliteľ morálne zvážil použitie tejto zbrane, neporušuje ľudskú dôstojnosť. (Minimálne ju neporušuje iným spôsobom, ako by ju porušovali konvenčné zbrane.) Podobne ako konvenčné zbrane môžu aj autonómne zbrane byť použité na dosiahnutie nemorálnych cieľov. Problémom pre ľudskú dôstojnosť nie sú tieto zbrane samotné, ale to, ako budú použité. Autonómne zbrane konajú tak, ako sú naprogramované, a konajú v mene tých, ktorí ich použili. Rovnako ako všetky ostatné zbrane nedokážu svoje konanie morálne zvažovať.

Autonómne zbrane nič necítia, keďže ide o pomerne sofistikované a potenciálne nebezpečné stroje. Emócie prítomné vo vojnových konfliktoch vedú život doktora Jekylla a pána Hyda. Môžu sa prejavíť veľmi ľudsky, ale tiež motivovať vojnové zločiny. V spravodlivej vojne by sme mali uprednostniť životy spravodlivých bojovníkov pred teoretickou možnosťou prejavenia súcitu so svojimi nepriateľmi.

Autonómne zbraňové systémy zrejme nie sú nezlučiteľné s ľudskou dôstojnosťou, avšak v súvislosti s ich používaním zostáva mnoho dosiaľ nevyriešených otázok. Aj keď je niekedy naša pozornosť odvádzaná od dôležitých problémov, autonómne zbrane si zaslúžia, aby sa brali vážne.